

FORMATION OF COMPETENCE FOR PALLIATIVE CARE IN THE TRAINING OF SOCIAL WORK STUDENTS

Yoanna Vasileva Tzvetanova

SWU “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, Bulgaria, ytzvetanova@swu.bg

Abstract: The quality of the preparation of social work students and rethinking of their professional roles in the context of activities integrated in the context of the dimensions of palliative care as an opportunity for their professional realization is essential for their formation as professionals - social workers.

The purpose of this publication is to operationalize identified competencies for planning, organizing and implementing palliative care of the students from the "Social Activities" specialty, 4th year from the Neophyt Rilski State University, Blagoevgrad in the conditions of their studies in the discipline "Palliative care", included in the curriculum of the major "Social Activities".

The main principles, approaches and methods of research are the "traditional" ones for scientific work in the modern world. Analysis of scientific literature, with the aim of clarifying basic terms and concepts in the field of the system and the competence approach. The chronological approach, in a certain sense, also has a methodological significance for the present study, as it provides an insight into the sequence of the investigated phenomena.

Basic components of the palliative care competence of the students are formed in the process of training in the Palliative care discipline. Based on the analysis, the main determinants for designing, organizing and implementing training within the framework of university education for the full formation of basic competence for palliative care have been identified.

Keywords: palliative care, social work student training, palliative care competency

ФОРМИРАНЕ НА КОМПЕТЕНТНОСТ ЗА ПАЛИАТИВНА ГРИЖА В ОБУЧЕНИЕТО НА СТУДЕНТИ ЗА СОЦИАЛНА РАБОТА

Йоанна Василева Цветанова

ЮЗУ „Неофит Рилски“, България, ytzvetanova@swu.bg

Резюме: Качеството на подготовката на студентите по социална работа и преосмисляне на професионалните им роли в контекста от дейности интегрирани в контекста на измеренията на палиативни грижи като възможност за тяхната професионална реализация е от съществено значение за формирането им като професионалисти – социални работници.

Цел на настоящата публикация е да се операционализират идентифицирани компетенции за планиране, организиране и реализиране на палиативни грижи на студентите от специалност „Социални дейности“ IV-ти курс от ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград в условията на обучението им по учебната дисциплина „Палиативни грижи“, включена в учебния план на специалността „Социални дейности“.

Основните принципи, подходи и методи на изследването са „традиционните“ за научната работа в съвременния свят. Анализ на научна литература, с цел изясняване на основни понятия и концепции в сферата на системния и на компетентностния подход. Хронологичният подход в известен смисъл също има методологично значение за настоящото изследване, тъй като осигурява поглед върху последователността на изследваните социално-образователни явления.

Основни компоненти на компетентността за палиативната грижа на студентите се формират в процеса на обучение по дисциплината Палиативни грижи. На базата на анализ са изведени основните детерминанти за проектиране, организиране и реализиране на обучение в рамките на университетското образование за пълноценното формиране на базова компетентност за палиативни грижи.

Ключови думи: палиативни грижи, обучение на студенти по социална работа, компетентност за палиативна грижа.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В последните години е установена известна динамика относно основните компоненти на професионалния профил на социалния работник чрез непрекъснатото му обогатяване с нови професионални компетенции и професионални роли, което от своя страна активизира и изследователските търсения в предметното поле на

нормативното и функционалното разработване на професията „социален работник“. Непрекъснатото разширяване на дескриптивния професионален профил на социалния работник чрез допълване на професионални дейности, оразмеряващи нови професионални компетенции, нови функции спрямо клиента, детерминиращи нови професионални роли генерира необходимост от преразглеждане на професиограмите на социалната работа (в медико-, психо- и социо- план), а оттам и предефиниране на обхвата на професионалната подготовка в рамките на университетското образование на студентите.

Според Н. Цанков и Л. Генкова (2009) всички динамични промени и глобални тенденции в образованието, създават различни средоточия в търсенето на обединяващ център с доминиращо, иновационно и концептуално звучене и намират такъв в компетентностният подход, придобиващ през последните десетилетия широка приложимост в световен мащаб. В различни автори търсения се разграничават етапи в неговото развитие, които взаимно се припокриват, допълват или трансформират един в друг, предвид контекста на разбиране и интерпретация на различни гледни точки като отправни (Цанков, Н. & Л. Генкова, 2009).

Прилагането на компетентностният подход в разработването на професионални компетентностни модели е от особено значение според М. Бизова (2016) за образователната система, а самите компетентностни модели са изключително добра основа за разработване на: система за оценка и сертифициране и възможност за международно признаване на компетентността и квалификацията; национални и регионални квалификационни и компетентностни рамки и образователни стандарти, съобразени с международните изисквания и глобализацията на пазара на труда; учебни планове и програми, напълно отговарящи на изискванията на пазара на труда и „произвеждащи“ отлични специалисти, готови да започнат трудовата си кариера, без да се налага да преминават продължително въвеждащо обучение на работното си място (Бизова, 2016).

Според Н. Петрова (2011), „подходът, базиран на компетенциите, предполага при разработването на учебните планове и програми в университетите да се цели постигането на ясен набор от знания, умения и нагласи, които да позволят успешно включване на завършилите в професионалната дейност“. Тя пише още, че „светът на производството и на икономиката в свободните общества оказва силен натиск върху системите на обучение; работодателите все повече очакват от системите за обучение да подготвят своите обучаеми за изпълнение на професии според техните нужди; все повече дипломите се определят или би трябвало да се определят в партньорство със света на производството, с работодателите; все повече дипломите са центрирани върху компетенции, определени от пазара на труда“ (Петрова, 2011).

Цв. Делчева (2020) разработва модел на педагогическа система за формиране на професионални компетенции за социална работа, осъществен на основата на разработен оперативен компетентностен модел като в количествено отношение разграничава очакваните резултати в няколко основни групи, а именно: група компетенции за практикуване на професията на социалния работник в рамките на правните и етични норми; група компетенции за специализирана социална подкрепа и грижа; група компетенции за подобряване на социални политики и практики; група професионални комуникативни компетенции; професионални компетенции за работа в екип и в мрежа и компетенции за професионално развитие като в качествено отношение очакваните резултати са описани със съответните поведенчески (активни) термини, което позволява тяхното целенасочено наблюдение и измерване и приемане на съответни коригиращи въздействия (Делчева, 2020).

Въпреки, че в повечето изследователски търсения и анализи, относно идентифицирането на основните компетентности и компетенции не присъства компетентността за палиативни грижи, социалните работници играят важна роля в предоставянето им в много различни среди (палиативните грижи са холистична практика, използваща мултидисциплинарен подход за справяне с многоизмерни нужди), а самата професия предлага уникална перспектива към грижите в края на живота, която отразява и подкрепя холистичната философия на хосписните палиативни грижи.

Канадска работна група от практикуващи социална работа и преподаватели използва модифициран процес Delphi, за да се консултира с клиницисти на първа линия на национално ниво и по този начин постигна консенсус по отношение на идентифицирането и описанието на осем основни компетенции в хосписните палиативни грижи. Тези компетенции са от значение и за социалните работници с различни нива на опит в различните заведения за грижа. Те могат да се използват за информиране на практиката на социална работа, както и за професионално развитие и образователни програми в тази област (Taels B, Hermans K, Van Audenhove C. et al., 2021). Освен това и Европейската Асоциация за Палиативна Грижа (ЕАРС), която бе създадена, с цел да проучи разнообразието от роли, задачи и образование на социалните работници в областта на палиативната грижа в Европа разработи компетентностна рамка, която е приложима и за социални работници.

Към днешна дата не съществува изчерпателен списък от предпоставки за значимо участие на социалната работа в палиативните грижи, въпреки ясно съзнаваната роля на социалните работници в тези процеси и необходимостта от специализирана образователна подготовка на студентите, бъдещи професионалисти в предметното поле на палиативните грижи. Съществуват изследвания, целящи придобване на по-добра представа за предпоставките за смислено участие на социалната работа в палиативните грижи и как те да се реализират на практика, за да се осигурят и пътища за бъдещо развитие на интервенцията за засилване на участието на социалните работници и максимизиране на техния принос в палиативните грижи (Oliver DP, Wittenberg-Lyles E, Washington K, S.Sehrawat, 2009).

Изхождайки от разбирането на Световната здравна организация, че палиативните грижи е „подход, който подобрява качеството на живот на пациентите и техните семейства, изправени пред проблема, свързан с животозастрашаващо заболяване, чрез превенция и облекчаване на страданието чрез ранно идентифициране и безупречна оценка и лечение на болка и други проблеми, физически, психосоциални и духовни” и че „палиативните грижи представляват активни общи грижи за пациентите в момент, когато заболяването вече не се повлиява от лечение и основни стават контрола на болката и другите симптоми, както и психологичните, социалните и духовните проблеми и поставят ударение върху облекчаването на болката и другите симптоми, интегрират физичните, психологичните и социалните аспекти на грижите за пациента, предлагат колкото е възможно по-активна система за подкрепа на живота на пациента и подпомагане на семейството за справяне със заболяването на пациента и утеха след настъпването на смъртта“ (WHO, 2016), ясно се очертава необходимостта от позициониране на компетентността за палиативни грижи да бъде позиционирана в нормативния професионален профил на социалния работник и да се търсят пътища за нейното формиране и развитие в различните образователни степени на университетското образование и последващата професионална квалификация.

Допълнителни аргументи за системното и целенасочено формиране на компетентността за палиативни грижи в подготовката на социални работници и мястото и в професионалния им профил произтичат и от разбиранията: за „социалната работа като уникален играч в практиката на палиативните грижи, тъй като може да има значим принос както за предоставянето на професионални, така и непрофесионални грижи“ (Clausen H, Kendall M, Murray S, et al., 2005); че социалните работници трябва да бъдат неразделни членове на екипа за мултидисциплинарни грижи, за да изградят трайни взаимоотношения с клиентите и техните семейства (Brandsen СК., 2005), както и очертаването на три основни роли на социалната работа в палиативни грижи: социалните работници се занимават с психосоциални проблеми на клиенти и техните роднини (Цветанова, 2021); те насърчават и допринасят за напреднало планиране на грижите и предлагат съвети за скръб за опечалени роднини (Стойкова, М., Д. Величкова, 2021), (Цветанова, 2021).

2. МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Палиативната грижа е специализиран подход към здравеопазването, който се фокусира върху подобряване на качеството на живот на хората, които се сблъскват със сериозни заболявания, както и на техните семейства. Социалните работници играят важна роля в предоставянето на комплексни услуги по палиативна грижа, в които се обръща внимание на психосоциалните, емоционалните и практическите потребности на пациентите и техните близки. Позоваваме се на идентифицирани основни компетентности в палиативната грижа, от Канадската работна група, представена от практикуващи социални работници и преподаватели и ориентирана към най-добрите практики и професионални стандарти в тази област. Те са както следва:

1. Знание за палиативна грижа.
2. Комуникационни умения.
3. Психосоциална оценка.
4. Емоционална и психологическа подкрепа.
5. Културна компетентност.
6. Етични аспекти.
7. Междисциплинарно сътрудничество
8. Грижа за себе си и професионално развитие.

За изходна позиция се придържаме към дефиницията на Световната здравна организация (СЗО), която определя палиативните грижи като: „...подход, който подобрява качеството на живот на пациентите и техните семейства, изправени пред проблема, свързан с животозастрашаващо заболяване, чрез предотвратяване и облекчаване на страданието чрез ранна идентификация и безупречна оценка и лечение на болката и други проблеми, физически, психосоциални и духовни“ (WHO, 2021).

3. РЕЗУЛТАТИ

Как прилагаме развитието на компетенции в обучението на основно равнище? Ще посочим някои примери.

По компетенция 1. Знание за палиативна грижа. В процеса на обучението на студентите по дисциплината Палиативни грижи студентите придобият знания за мисията, принципите, философията и целите на палиативната грижа, както и за наличните ресурси и подкрепящите услуги в общността. По показател „умения“ студентите извършват аналитична дейност, а по показател „отношения“ от студента се очаква компетентно да прилага знания, свързани с управлението на симптоми, контрол на болката, психосоциалните аспекти на грижата и въпросите, свързани с края на живота.

По компетенция 2. Комуникационни умения. Очакваните резултати по показатели „знания“ и „умения“ са свързани с ефективната комуникация, която е от съществено значение в палиативната грижа. Необходимо е студентите да притежават силни междуличностни и комуникационни умения, за да могат да взаимодействат с пациентите и техните близки и да могат да възпроизведат открити разговори, свързани с желанията на пациентите в края на живота им. По показател „отношения“ от студента се очаква да демонстрира емоционална подкрепа и самоконтрол.

По компетенция 3. Психосоциална оценка. Компонентът „знания“ е свързан с познаването от студента на провеждането на комплексна психосоциална оценка на пациенти и техните семейства. Това включва оценка на техните емоционални, социални, културни и духовни нужди и идентифициране на всякакви психосоциални фактори, които могат да влияят върху тяхното общо благополучие. Очакваните резултати по показател „умения“ и „отношения“ са студентът да умее чрез оценката да разработи подходящи планове за грижа и интервенции.

По компетенция 4. Емоционална и психологическа подкрепа. Палиативната грижа често е съпътствана от емоционално напрежение за пациентите и техните близки. Социалните работници трябва да разполагат със способности за предоставяне на емоционална подкрепа, консултиране и стратегии за справяне, за да помогнат на хората да се справят с емоционалните предизвикателства, свързани със сериозни заболявания, загуби и траур.

По компетенция 5. Културна компетентност. Палиативната грижа трябва да се предоставя по начин, който отчита разнообразието на пациентите и техните семейства. Социалните работници трябва да притежават знания за разбиране на културните ценности и традиции, да притежават умения за разбиране и за толерантен и междкултурен диалог, за да могат да осигурят културно - компетентна грижа. Това включва отчитане на културни и духовни потребности, преодоляване на езиковите бариери и уважение към индивидуалните предпочитания.

По компетенция 6. Етични аспекти. Очакваните резултати по показател „знания“ са студентът да се справя с етични въпроси в палиативната грижа като автономия, информирано съгласие и вземане на решения в края на живота. По показател „умения“ от студентът се очаква да възпроизвежда умение за прилагане на добри практики в работата с клиентите. Очакваните резултати по показател „отношения“ са студентът да се придържа към стандартите на етичния кодекс на БАСР и хартата на клиента при вземане на етични решения.

По компетенция 7. Междисциплинарно сътрудничество: Палиативната грижа е подход, базиращ се на екипна работа, като в нея участват здравни професионалисти от различни области. Социалните работници трябва да притежават знания и умения за сътрудничество, работейки близо с лекари, медицински сестри, свещеници, психолози и други професионалисти, за споделяне на опит при решаване на конкретен казус от практиката, за да се осигури комплексна грижа за пациента. Съставляващият показател „отношение“ е свързан със способността на студента за работа в екип и координиране работата на екипа за допринасяне на качествена грижа.

По компетенция 8. Грижа за себе си и професионално развитие. Оказването на палиативна грижа е емоционално изтощително за социалните работници. Важно е студентите да притежават знания за грижа за себе си, за умения да търсят супервизия и подкрепа, да демонстрират желание за професионално развитие и да се ангажират постоянно с професионалното си развитие. По компонент „отношение“ студентът следва да демонстрира поведение за ангажираност за професионално развитие през целия кариерен път. Това помага за поддържане на тяхното благополучие, предотвратява прегарянето и подобрява възможностите им за предоставяне на качествена грижа.

В рамките на обучението тези знания, умения и отношения се формират чрез решаване на казуси от практиката и в процеса на работа се очаква студентите да проявят знания, посочени като основни в предоставянето на комплексна подкрепа на пациентите, които получават палиативна грижа, а именно: да познават принципите, философията и целите на палиативната грижа, включително важноста на холистичните, центрирани около пациента подходи към грижата, да могат да идентифицират емоционалните, социалните, културните и духовни нужди на пациентите, да практикуват активно слушане,

емпатия и да предоставят подкрепа по време на „трудни“ разговори, свързани с липса на възможности за лечение, цели на грижата, вземане на решения в края на живота, да проявяват уважение към индивидуалните предпочитания и убеждения и т.н.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Тези основни компоненти на компетентността в палиативната грижа за социалните работници осигуряват основа за тяхната роля в подкрепата на пациенти и семейства, които се сблъскват със сериозни заболявания, грижа в края на живота и траур. Социалните работници, които притежават тези компетентности, могат да оказват значително положително влияние върху общото благополучие и качество на живот на тези, които обслужват.

Всичко това насочва вниманието към търсене на възможности за развитие на компетентност за палиативна грижа в рамките на образователната среда, която да предостави работещи знания при разрешаване на проблеми в контекста на палиативната грижа. В работен план това означава от една страна предприемане на стъпки за планиране, организиране и реализиране на компетентност за палиативни грижи в учебните програми и в процеса на преподаване и от друга страна това е свързано с включване на допълнителни лекции, семинари, работни срещи, стажове, които да разширят периметъра на действие по посока изграждането ѝ.

В заключение следва да се отбележи, че учебната програма дисциплината „Палиативни грижи“, включена в учебния план на специалността „Социални дейности“ предоставя необходимите знания и умения, но е възможно обогатяване, за да бъде в съответствие с ритъма на съвременността.

ЛИТЕРАТУРА

- Бизова, М. (2016). Компетентност, компетентностен подход и разработване на компетентностни модели. Педагогика/Pedagogy, Volume 88, Number 1, (119-137).
- Делчева, Цв. (2020). Формиране на професионални компетенции за социална работа у студентите по социална педагогика. Стара Загора
- Петрова, Н. (2011). Подготовката на социалните педагози – компетенции, стандарти, перспективи. Педагогика, С. XXI, 1, 39-48.
- Стойкова, М., & Величкова, Д. (2021). Същност и роля на социалната работа в многопрофилни болници за активно лечение. Български списание за обществено здраве, 13 (2), 37-48. ISSN 1313-860X.
- Цанков, Н., & Генкова, Л. (2009). Компетентностният подход в образованието. Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград
- Цветанова, Й. (2021). Дейности на социалния работник в контекста на палиативните грижи. В: Чолакова, М. (Ред.) Актуални проблеми на социалната работа, 23-30. ISBN 878954000211-8.
- Цветанова, Й. (2021). Немедицински аспекти на специализираната палиативна грижа. В: Сборник „Предизвикателства пред общественото здраве“, 57-60. Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград. ISBN 978-954-00-0304-7
- Brandsen, C.K. (2005). Social work and end-of-life care: reviewing the past and moving forward. J Soc Work End Life Palliat Care 2005; 1: 45–70.
- Clausen, H., Kendall, M., Murray, S., et al. (2005). Would palliative care patients benefit from social workers' retaining the traditional 'casework' role rather than working as care managers? A prospective serial qualitative interview study. Br J Soc Work 2005; 35: 277–285.
- Oliver, D.P., Wittenberg-Lyles, E., Washington, K., & Sehrawat, S. (2009). Social Work Role in Pain Management with Hospice Caregivers: A National Survey. J Soc Work End Life Palliat Care. doi: 10.1080/15524250903173900
- Taels, B., Hermans, K., Van Audenhove, C., et al. (2021). How can social workers be meaningfully involved in palliative care? A scoping review on the prerequisites and how they can be realised in practice. Palliative Care and Social Practice. doi:10.1177/26323524211058895
- WHO. Definition of Palliative Care. 2016. [Last accessed on 2016 Jul 01]. Available from: <http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en/>
- WHO Definition of palliative care. 2021. 1190 – <http://64.85.16.230/educate/contents/elements/whodefinition.html>.